

Koga kriviti?

Anselm Jappe

10.09.2011.

Ovoga puta svi komentatori se slažu: ono što se trenutno dešava nije samo privremeno regulisanje finansijskog tržišta. Procenjuje se da je kriza sa kojom se suočavamo najgora kriza od kraja Drugog svetskog rata, ili od 1929. Ali ko je kriv i kako se može prevazići? Odgovor je gotovo uvek isti: „realna ekonomija“ je zdrava; svetska ekonomija je ugrožena ludačkim mehanizmima finansijskog sistema koji je potpuno van kontrole. Najlakši, ali takođe i najrašireniji odgovor pripisuje svu odgovornost „pohlepi“ spekulantske bagre koja se kockala sa tuđim novcem kao da je u kazinu. Međutim, ova smicalica kojom se tajna kapitalističke ekonomije (kada ona ne funkcioniše kako treba) svodi na scenario zle zavere, ima dugu i opasnu istoriju. Potraga za žrtvenim jarcima, za „jevrejskim bankarima“ ili drugim krivcima koji bi poslužili kao mete gneva „poštenog naroda“, radnika i malih štediša, bila bi najgore moguće rešenje.

Poređenje „lošeg“, predatorskog i razuzdanog „anglo-saksonskog“ kapitalizma sa „dobrim“ i odgovornijim „kontinentalnim“ kapitalizmom, takođe nije pravo rešenje. Tokom poslednjih nekoliko nedelja smo videli da se oni razlikuju samo u sitnim detaljima. Svi koji zahtevaju – od ATTAC-a do Sarkozija – „više regulacija“ finansijskih tržišta, ludilo na berzama precipiraju samo kao „eksces“ ili kao tumor inače zdravog organizma.

Ali šta ako finansijalizacija ne samo da nije upropastila realnu ekonomiju, nego joj pomogla da izdrži duže od isteka roka trajanja? Šta ako je udahnula život telu na samrti? Zašto smo tako uvereni da kapitalizam ne podleže ciklusu rođenja, rasta i smrti? Da unutar sebe ne sadrži ograničenja za razvoj, ograničenja koja se ne nalaze samo u postojanju otvorenog neprijatelja (proleterijata, potlačenih ljudi) ili u praznjenju prirodnih resursa?

Ovih dana je citiranje Karla Marksa ponovo postalo moderno. Ali nemački filozof nije pričao samo o klasnoj borbi. On je takođe i predvideo mogućnost da će kapitalistička mašina jednoga dana prestati da radi sama zbog iznemoglosti sopstvene dinamike. Zašto? Kapitalistička proizvodnja robe, od samog svog početka, sadrži unutar sebe kontradikciju, pravu tempiranu bombu ugrađenu u svoju strukturu. Kapital se može samo napraviti da bude plodan, dakle biti akumuliran, ekspoatacijom radne snage. Ali da bi radnik stvorio profit za svog poslodavca mora biti opremljen neophodnim alatom, a danas to podrazumeva najsavremenije tehnologije. Ovo se svodi na stalnu trku – iznuđenu konkurencijom – za najnovijim tehnologijama. U svakom koraku pobeđuje poslodavac koji prvi usvoji najnovije tehnologije jer tako njegovi radnici proizvode više nego oni koji ne koriste ove nove alatke. Ali sistem kao celina gubi jer tehnologija progresivno zamenjuje ljudski rad. Usled toga vrednost robe sadrži stalno opadajući udeo ljudskog rada – koji je pak jedini izvor viška vrednosti, pa tako i profita. Razvoj tehnologije smanjuje profit sistema kao celine. Tokom poslednjih 150 godina širenje robne proizvodnje na globalnom nivou bilo je u stanju da nadoknadi tendenciju pada vrednosti robe.

Od 1970-ih, ovaj mehanizam – koji nije bio ništa drugo do srljanje unapred – je došao do zastoja. Paradoksalno, porast produktivnosti potekao iz upotrebe mikroelektronike je gurnuo kapitalizam u krizu. Da bi rad nekolicine preostalih radnika bio u skladu sa standardima produktivnosti na svetskom tržištu, bilo je neophodno još gigantskih investicija. Realna akumulacija kapitala je dospela u opasnosti da se zaustavi. To je bio momenat kada je „fiktivni kapital“, kako ga je Marks nazvao, došao u prvi plan. Suspenzija konvertibilnosti dolara u zlato, 1971. eliminisala je poslednju sigurnosnu meru, poslednju vezu između finansija i realne akumulacije. Kredit nije ništa drugo do predviđanje očekivanih budućih profita. Ali kada je proizvodnja vrednosti, a samim tim i viška vrednosti, stagnirala u realnoj ekonomiji (što nema nikakve veze sa stagnacijom koja je u vezi sa proizvodnjom stvari: kapitalizam funkcioniše na osnovu proizvodnje viška vrednosti, a ne na osnovu proizvodnje proizvoda upotrebne vrednosti), jedina stvar koja sada dozvoljava

vlasnicima kapitala da pribave profit koji je bilo nemoguće pribaviti u realnoj ekonomiji, su finansije. Uspon neoliberalizma nakon 1980. nije bio zlokoban manevar od strane najpohlepnijih kapitalista, niti je to bio coup d'état isceniran uz pomoć nekoliko samouverenih političara, kao što bi neki sa „radikalne“ levice hteli da nas ubede (oni sada moraju doneti odluku: ili da uznapreduju do direktne kritike kapitalizma, čak i ako taj kapitalizam ne otkriva svoju privrženost neoliberalizmu; ili da učestvuju u upravljanju novim oblikom kapitalizma koji bi uključivao neke od kritika usmerenih protiv njegovih „ekscesa“). Naprotiv, neoliberalizam je bio jedini mogući način da se još malo produži život kapitalističkog sistema, sistema čije osnove niko nikada nije ozbiljno propitivao, ni desnica, ni leвица. Zahvaljujući kreditima, mnoge firme i pojedinci uspevaju da očuvaju iluziju prosperiteta još malo duže. Sada je i ovaj podupirač slomljen. Povratak na kejnzijanizam, koji su u određenoj meri predlagale sve strane, biće u potpunosti nemoguć: u rukama države nema više dovoljno „realnog“ novca. Za trenutak su „pretpostavljeni“ uspeli da odlože propast svog sistema tako što su dodali još jednu nulu nepostojanim brojevima ispisanim na njihovim ekranima, sa kojom se zapravo ništa ne poklapa. Zajmovi koji su nedavno odobreni da bi spasli berzu su deset puta veći od gubitaka koji su pre deset godina uzdrмали tržište – realna proizvodnja međutim (BDP, naprimer) se povećala za otprilike 20-30%! Ovaj „ekonomski rast“ nema realnu osnovu, nego je nastao pravljenjem finansijskih balončića. Ali kada se ovi balončići rasprsnu, neće biti „bezbednog prizemljavanja“ nakon kojeg sve može da krene ispočetka.

Možda neće biti „crnog utorka“ kao onog 1929. ili „sudnjeg dana“. Ali postoje dobri razlozi da verujemo da prolazimo kroz kraj jedne duge istorijske epohe. Epohe u kojoj proizvodne aktivnosti i njeni proizvodi nisu korišteni da bi zadovoljili potrebe, nego da bi održali neprekidni ciklus rada koji valorizuje kapital i kapitala koji zapošljava rad. Roba i rad, novac i vladini propisi, konkurencija i tržište: posle finansijske krize koja se pojačanog intenziteta neprestano vraćala u poslednjih 20 godina, tu se prepliće kriza svih ovih kategorija. Kategorija koje, dobro je da se podsetimo, nisu uvek i svugde bile deo ljudske egzistencije. U poslednjih par vekova, ove kategorije su preuzele ljudske živote i mogle bi se razviti u nešto drugo: nešto bolje ili nešto gore. Bez obzira na ishod, to nije odluka koja može biti donešena na sastanku G8...

Anarhistička biblioteka
Anti-Copyright

Anselm Jappe
Koga kriviti?
10.09.2011.

Who is to Blame? <http://libcom.org/library/who-blame-anselm-jappe>; poslednji put
pristupljeno 02.06.2012.
Prevod: Burevesnik, 2011.

anarhisticka-biblioteka.net